

VPLYV OSMANSKEJ VOJNY NA VÝVOJ MIEST V UHORSKU A DAŇOVÉ ZAŤAŽENIE SLOBODNÝCH KRÁĽOVSKÝCH MIEST V UHORSKU V 16. A 17. STOROČÍ

ISTVÁN H. NÉMETH

NÉMETH, István H. The Influence of the Ottoman Wars on the Development of Towns in the Kingdom of Hungary and the Tax Burden on the Royal Boroughs of Hungary in the 16th and 17th Centuries. *Historický časopis*, 2008, 56, 1, pp. 29-42, Bratislava.

Monetary taxes formed the main part of the tax obligation of the royal boroughs of the Kingdom of Hungary up to the last third of the 16th century. Among them, the census was practically insignificant in amount and usually not paid in the 16th century. The *lucrum camerae* was a tax, which could only be levied by the Hungarian Parliament, although its level was decided by the Court Chamber. From the first decade of the 17th century, the taxes began to increase, the census was collected regularly and they tried to levy the *lucrum camerae* also in years when parliament did not meet. In the mid 17th century, *taxa* came to be paid every two and later every three years. After the Wesselényi Conspiracy (1670), a similar tax system to that applied in other parts of the Habsburg Monarchy was introduced. *Portia* was a tax intended to support the army operating in the country, and its amount depended on the size of the army. *Accisa* was a consumption tax charged on meat and alcohol. Apart from this, the 16th – 17th century towns had to pay for the support of a certain number of soldiers, who served in nearby castles. They had to provide transport services and provide labour for the construction of fortifications.

In the 16th century, it was not usual for the royal boroughs to fall behind with their tax payments. At the beginning of the 17th century, the tax system changed, European wars disturbed traditional market connections, the income of towns declined, and this meant a general decline in regularity of payments. Up to the end of the 17th century, every town struggled with high arrears in tax payments. The study traces the level of indebtedness in the case of the town of Trnava.

Early Modern Period. Royal boroughs in the Kingdom of Hungary. Indebtedness.

Posúdiť následky porážky pri Moháči roku 1526 pre Uhorské kráľovstvo je veľmi zložitá. Priaznivé trhové podmienky, ktoré sa vytvorili na prelome 15. a 16. storočia, nádejný rozvoj siete zemepanských miest a ani posilnenie veľkokochného systému, ktorý umožňoval vývoz dobytká z Uhorska, sa politickým rozdelením krajiny nezastavil, ale pokračoval vo vývoji. V novej politickej situácii sa vytvoril „systém umožňujúci veľkorysú výrobu“. Ceny potravín na európskych trhoch rástli v rýchlejšom tempe ako ceny remeselných výrobkov, preto produkcia niektorých uhorských vývozných komodít (dobytko,

víno) sa zhodnocovala takpovediac sama, bez väčších zmien.¹ Hoci rozširovanie tureckej moci v 16. storočí neprineslo veľké pustošenie, Uhorsko sa predsa len stalo permanentným bojiskom.² Teritórium krajiny sa tak dostalo mimo tých oblastí, ktorých počet obyvateľstva sa práve v týchto dvoch storočiach zvýšil na jeden a pol- či dvojnásobok. Za bezprostredný dôsledok vojny môžeme považovať to, že „vývoj Uhorska v ranom novoveku môžeme skúmať iba vo vzájomnom vzťahu vojsko – vojna a hospodárstvo – spoločnosť“. Politiku Uhorska, miesto, ktoré zaberalo v predstavách habsburských panovníkov, ako aj základné podmienky určovala stála vojna. Túto situáciu upevňoval aj fakt, že príjmy, ktoré krajina mohla použiť na vojenské výdavky, tvorili sotva pätinu potrebnej sumy. Financovanie uhorskej obrannej línie sa tak stalo záležitosťou nemecko-rímskej ríše.³

V dôsledku neustálych vojenských výprav sa vytvorila moderná finančnosprávna organizácia. Od roku 1528 ju koordinovala Uhorská komora, kým zásobovanie oblastí Horného Uhorska (dnešného východného Slovenska) spravovala Spišská komora.⁴ V dôsledku dlhej, tzv. pätnásťročnej vojny (1591 – 1606), Bočkajovho (Bocskaiho) povstania (1604 – 1606) a rezignácie na protitureckú politiku bol viedenský dvor ešte viac odkázaný na príjmy z domácich zdrojov, čo výrazne ovplyvnilo jeho politiku voči mestám. Vojská nasadené na európskych bojiskách museli čiastočne suplovať súkromné armády

-
- 1 KUBINYI, András. Die Städte Ofen und Pest und der Fernhandel am Ende des 15. und am Anfang des 16. Jahrhunderts. In BOG, Ingomar (ed.). *Der Aussenhandel Ostmitteleuropas 1450-1650*. Köln; Wien 1971, s. 342-433; KUBINYI, András. Die Auswirkungen der Türkenkriege auf die zentralen Städte Ungarns bis 1541. In PICKL, Othmar (ed.). *Die wirtschaftlichen Auswirkungen der Türkenkriege*. Graz 1971 (Grazer Forschungen zur Wirtschafts- und Sozialgeschichte 1), s. 201-219; PRICKLER, Harald. Das Volumen des westlichen ungarischen Aussenhandels vom 16. Jahrhundert bis 1700. In PICKL, ref. 1, s. 131-144; SZAKÁLY, Ferenc. Zur Kontinuitätsfrage der Wirtschaftsstruktur in den ungarischen Marktflecken unter der Türkenherrschaft. In PICKL, ref. 1, s. 235-272; ZIMÁNYI, Vera. Gazdasági és társadalmi fejlődés Mohácsiól a 16. század végéig. In VÁRKONYI, R. Ágnes (ed.). *Magyarország története, 1526–1686*. Budapest : Akadémiai kiadó, 1987, s. 353-392; SZAKÁLY, Ferenc. *Gazdasági és társadalmi változások a török hódítás árnyékában*. Budapest : MTA TTI, 1994. (História Könyvtár, Előadások a történettudomány műhelyéből 5); GECSÉNYI, Lajos. Bécs és Magyarország kereskedelmi kapcsolatainak történetéhez a 16-17. század fordulóján. In *Századok*, 1993, roč. 127, s. 469-484.
 - 2 *Magyar országgyűlési emlékek. Monumenta comitalia regni Hungariae*. FRAKNÓI, Vilmos - KÁROLYI, Árpád (eds.). Budapest 1874-1917. (Monumenta Hungariae Historica. Magyar Történelmi Emlékek 3. osztály. Monumenta comitalia. Országgyűlési emlékek) (ďalej MOE) 9, 11. zv. passim.
 - 3 SZAKÁLY, Gazdasági - EMBER, Győző. Einnahmen und Ausnahmen der Ungarischen Königlichen Kammer in den Jahren 1555-1562. In *Acta Historica. Revue de l'Academie des Sciences de Hongrie*, 1982, s. 281-36; PÁLFFY, Géza. Der Preis für die Verteidigung der Habsburgermonarchie: Die Kosten der Türkenabwehr in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts. In EDELMAYER, Friedrich - LANZINNER, Maximilian - RAUSCHER, Peter (eds.). *Finanzen und Herrschaft. Materielle Grundlagen fürstlicher Politik in den habsburgischen Ländern und im Heiligen Römischen Reich im 16. Jahrhundert*. Wien; München 2003, s. 20-44. KENYERES, István. Die Finanzen des Königreichs Ungarn in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts. In EDELMAYER, Friedrich - LANZINNER, Maximilian - RAUSCHER, Peter (eds.). *Finanzen und Herrschaft. Materielle Grundlagen fürstlicher Politik in den habsburgischen Ländern und im Heiligen Römischen Reich im 16. Jahrhundert*. Wien; München 2003, s. 84-122. RAUSCHER, Peter. *Zwischen Ständen und Gläubigern. Die kaiserlichen Finanzen unter Ferdinand I. und Maximilian II. (1556–1576)*. Wien; München 2004. (Veröffentlichungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung 41).
 - 4 KENYERES, ref. 3, s. 92-97; RAUSCHER, ref. 3, s. 59-76, 313-342.

zemepánov, vlastníacich majetky v pohraničných oblastiach.⁵ Uhorská šľachta sa týmto politicky posilnila a s podporou Sedmohradského kniežatstva a tiež Osmanskej ríše mohla razantnejšie vystupovať voči viedenskému dvoru ako česko-moravská či rakúska šľachta.⁶ Jednotu šľachty vytvorila práve veľkostatkárska aristokracia, ktorá sa vďaka svojim alódiám v najväčšej miere zapojila do mimoriadne výnosnej produkcie a do zahraničného obchodu, čím sa stali najväčšími konkurentmi miest vo vnútri krajiny.⁷ Táto politická situácia na jednej strane zvyšovala prevahu šľachty na úkor vplyvu miest, na druhej strane sa však pre finančné problémy zvyšovali aj centralizačné snahy vlády. Politické determinanty vývoja miest v Uhorsku v 17. storočí sa vyvinuli na základe týchto dvoch, na prvý pohľad protirečivých faktov. Politický vplyv slobodných kráľovských miest bol ohraničený hospodárskymi a správnyimi aktivitami šľachtického stavu ovládajúceho veľkostatkármi, ich hospodárenie a vzťah voči panovníkovi zas určovali v najväčšej miere finančné obmedzenia vyplývajúce zo zahraničnopolitických snažení viedenského dvora.⁸ Dvojkoľajnosť mestskej politiky v období raného novoveku sa dá dobre sledovať aj na textoch zákonov, keďže vláda na snemoch mestá takpovediac vystavila svojvôli šľachty a stolíc. Protimestské zákony snemov z rokov 1618, 1635, a obzvlášť z rokov 1647 a 1649 mimoriadne posilnili postavenie šľachtických stolíc na úkor samospráv miest.⁹

Druhy mestských daní.

V 16. – 17. storočí boli mešťania slobodných kráľovských miest a niekoľkých privilegiovaných kráľovských miest zaťažení okrem cenzu (dane z pozemkov), prislúchajúcim kráľovi ako ich zemepánovi a úžitku komory (*lucrum camerae*) aj ďalšou, oveľa ťaživejšou zvláštnou vojenskou daňou, taxou. Výšku cenzu určoval panovník, respektíve

-
- 5 KASER, Karl. *Freier Bauer und Soldat. Die Militarisierung der agrarischen Gesellschaft in der kroatisch-slawonischen Militärgrenze (1535–1881)*. Graz 1986; PÁLFFY, Géza. The Origins and Development of the Border Defence System Against the Ottoman Empire in Hungary (Up to the Early Eighteenth Century). In DÁVID, Géza - FODOR, Pál (eds.). *Ottomans, Hungarians, and Habsburg sin Central Europe: The Military Confines int he Era of the Ottoman Conquest*. Leiden; Boston; Köln 2000, s. 3-69 (The Ottoman Empire and its Heritage, Politics, Society and Economy 20); PÁLFFY, Géza. Türkenabwehr, Grenzsoldatentum und die Militarisierung der Gesellschaft in Ungarn in der Frühen Neuzeit. In *Historisches Jahrbuch*, 2003, roč. 123, s. 111-148.
 - 6 BENDA, Kálmán. Absolutismus und ständischer Widerstand in Ungarn am Anfang des 17. Jahrhunderts. In *Südost-Forschungen*, 1974, roč. 33, s. 85-124; VARGA, János J. *Szervitorok katonai szolgálata a XVI–XVII. századi dunántúli nagybirtokon*. Budapest 1981. (Értekezések a történetitudományok köréből 94.); PÁLFFY, Géza. Der ungarische Adel und der Kaiserhof in der frühen Neuzeit. In BŰZÉK, Vacláv - KRÁL, Pavel (ed.). *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740)*. České Budějovice 2002, s. 133-152.
 - 7 SZÜCS, Jenő. Das Städtewesen in Ungarn im 15-17. Jahrhundert. In *La renaissance et la réformation en Pologne et en Hongrie*. Budapest 1963, s. 97-164. (Studia Historica 53); KISS, István N. Die Rolle der Magnaten-Gutswirtschaft im Grosshandel Ungarns im 17. Jahrhundert. In *Bog*, 1971, s. 451-482; NÉMETH, István. *Várospolitikai és gazdaságpolitika a 16–17. századi Magyarországon. A felső-magyarországi városzövetség*. 1.-2. zv. Budapest 2004, 2. zv., s. 51-71.
 - 8 NÉMETH, ref. 7.
 - 9 SZÜCS, ref. 7; BESSENYEI, József. A szabad királyi városok jogainak csorbítása (Az 1648. évi 78. törvény). In *Történelmi Szemle*, 1991, roč. 33, s. 255-263. Prehľadne: NÉMETH, ref 7, 1. zv., s. 144-154, 495-519.

Uhorská komora, ale jeho výška sa celé desaťročia nemenila, takže tento príjem sa zvyšoval len zvýšením počtu miest. Suma cenzu bola natoľko bezvýznamná (v jednotlivých mestách dosahovala len niekoľko sto zlatých), že v 17. storočí ho aj často zabudli vyberať, a spomenuli si naň iba keď viedenské centrálné vládne orgány pociťovali vážny nedostatok peňazí.¹⁰ V prípade vojenskej dane mestá platili taxu (nazývanú aj *taxa dieatalis*) namiesto diky (*dica*) alebo subsídiá, ktoré ináč platili poddaní stolíc. Tá sa mohla vyrubiť len na zasadnutí snemu. Jeho výšku však neurčoval snem, ale rozhodnutie oboch komôr a v 17. storočí ju stanovoval panovník podľa návrhu palatína a odobrenia Dvorskou komorou. Podľa zaužívaného zvyku ešte zo stredoveku sa do taxy započítavalo aj *lucrum camerae*, a to spôsobom, že ak snem práve v niektorom roku nezasadal, v tom roku sa *lucrum camerae* ani nevyberalo. Práve z tohto dôvodu sa koncom 16. storočia komora pokúsila vytvoriť z *lucrum camerae* takú daň, ktorej výška by sa mohla porovnávať s taxou, ale tieto snahy sa vtedy ešte nepodarili.¹¹ Naliehavosť vyberania daní dokazuje, že od miest sa táto forma dane neplánovala vyberať obvyklým spôsobom, ale za pomoci vojska, čo však už veľmi pripomína metódy porcionálneho systému, zavedeného po roku 1670.

Počas dlhej, tzv. pätnásťročnej vojny sa suma vybraných daní zvýšila vysoko nad obvyklú hranicu, a keďže sa snem zvolával takmer pravidelne každý rok, stalo sa to stálym zaťažением. Pre problémy s financovaním protitureckých vojen vláda pristúpila aj na to, aby vojenské dane na krátky čas spravovali stavy, takže v týchto rokoch o mestských daniach v plnej miere rozhodovala šľachta. Z toho vyplýva, že pre vojenský stav a záujmy šľachty mohla byť reč o znižovaní daňového zaťaženia miest v týchto rokoch len vo výnimočných prípadoch.¹² Žitavský mier roku 1606 síce ukončil finančne náročnú dlhotrvajúcu vojnu, ale daňové zaťaženie uhorských miest sa tým neznížilo. Zmenené zahraničnopolitické priority viedenského dvora spôsobili, že podobne, ako pri ostatných mestách ríše, aj pre slobodné kráľovské mestá Uhorského kráľovstva bolo charakteristické zvyšovanie zaťaženia.¹³ Rast vplyvu šľachty, ako aj „fiskalizácia“ záujmov viedenského dvora vo vzťahu k mestám mala za následok neustále zvyšovanie daňového zaťaženia. Centralizačné snahy viedenského dvora sa totiž najviac prejavovali práve na poli kráľovských príjmov, pretože vláda chcela vybrať rozhodovanie o zdaňovaní miest z kompetencií snemu.¹⁴

10 NAGY, István. A Magyar Kamara adóigazgatási tevékenysége a XVI–XVII. században. In *Levéltári Közlemények*, 1995, roč. 66, s. 29-51, tu s. 43-47.

11 „... die Stett weren Eur. Mt. Aigenthumb, die khündten, wann es gemaines wesens nott also erfordert, Ires gefallens, wann Sy wollen, ain Tax anschlagen“ Österreichisches Staatsarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv, Hoffinanz Ungarn (ďalej HKA HFU) RN 57. júl 1590. fol. 1 016, 1 032. Viedeň, 4. 7. 1590. Podľa plánu by mala komora dostať spolu 11 850 zlatých. Porovnaj: Magyar Országos Levéltár Budapest, (ďalej MOL) E 21 (Ben. res.) 571. zv. fol. 97. 10. 5. 1590. NAGY, ref. 10, s. 44.

12 NÉMETH, ref. 7, 1. zv., s. 234-243; MOE 8-10. zv. passim; Magyar Törvénytár, Corpus Juris Hungarici, Ed. Sándor Kolosvári - Kelemen Övári. Budapest 1899. (=CJH) 1597:17, 19., 1600:4 § 4.

13 QUARTHAL, Franz. *Landstände und landständisches Steuerwesen in Schwäbisch-Österreich*. Stuttgart 1980. (Schriften zur südwestdeutschen Landeskunde 16), s. 117-219.

14 EVANS, Robert J. W. *Das Werden der Habsburgermonarchie 1550–1700. Gesellschaft, Kultur, Institutionen*. Wien; Köln 1989; WINKELBAUER, Thomas. *Ständefreiheit und Fürstenmacht. Länder und Untertanen des Hauses Habsburg im konfessionellen Zeitalter*, 1.-2. Bd. Wien 2003-2004, tu zv. 1., s. 123-173.

Tieto snahy dvora korenili predovšetkým v skutočnosti, že pre turecké i európske vojny sa finančná situácia Uhorska stala katastrofálnou.¹⁵

Po viedenskom mieri (1606) sa nastolila tendencia zvyšovania mestskej taxy síce menšími položkami, vo výške niekoľkých tisícov zlatých, ale zvyšovala sa neustále. Prvé zmeny pocítili mestá v rokoch 1608 – 1609, keď sa ich taxa po prvýkrát zvýšila priemerne o tisíc zlatých. Zvýšená daň sa vyrubila na všetky mestá okrem Prešova, ktorý v čase Bočkajovho (Bocskaiovho) povstania poskytol vojskám generála Giorgia Bastu obrovskú pôžičku vo výške vyše 110-tisíc rýnskych zlatých, ktorá zostala nesplatená, a preto Prešov bol oslobodený od platenia až do roku 1647. Snahy panovníka zaviesť pre mestá pravidelné dane viedlo v prvom desaťročí 17. storočia ku konzultatívnej daňovej politike slobodných kráľovských miest, na ktorú predtým nepoznáme príklad. Ich spoločný postup upevnila aj požiadavka Dvorskej komory, ktorá ako prvý prejav nezávislého zdaňovania požadovala roku 1612 rovnakú taxu, ako bola vyrubená v predchádzajúcom roku, lenže tá nebola schválená stavmi. To hrozilo tým, že „*nastolí sa prax, že odteraz sa taxa stane riadnou ročnou a pravidelnou daňou [...] Preto sa nezdá byť bezpečné, aby každé mesto vystupovalo vo svojom vlastnom mene, keďže na dvore sa o tom už dávno hovorí, že ak raz jedno mesto z nešikovnosti niečo prijme, tak tým možno neskôr zaviazat' aj ostatné mestá*“.¹⁶ Žiadosti slobodných kráľovských miest, týkajúcich sa daňových záležitostí, ktoré boli prednesené na nasledujúcich krajinských snemoch, boli už výsledkom spoločného postupu. Zladenie postupu v daňových záležitostiach slobodných kráľovských miest bolo veľmi opodstatnené, pretože finančná politika kráľa Mateja II. bola oproti predchádzajúcemu obdobiu oveľa cieľavedomejšia a prísnejšie sa snažila o zvýšenie príjmov krajiny v čo najkratšom čase, v neposlednej miere práve z daní miest. Tento cieľ sledovali prieskumy komory ešte roku 1603 a potom roku 1613, pri ktorých sa zrevidovali príjmy a presne spísali dlhy. Z revízie vyplynula požiadavka účinnejšieho, teda centralizovaného zreformovania správy miest. V súvislosti s týmto sa mohli uskutočniť aj prísnejšie opatrenia na výber zameškaných daní. Okrem toho, že panovník sa tak bezprostredne mohol dostať k mestským daniam ako k svojmu vrchnostenskému príjmu, pod priamym dohľadom komory sa značne zvýšila aj účinnosť výberu daní. Roku 1613 sa uhorským komorám podarilo od stolíc a miest vybrať približne rovnakú sumu, hoci pre stolice bola výška vyrubenej sumy niekoľkonásobne vyššia, ako dane miest.

Aj v nasledujúcich rokoch sa stretávame s podobnou tendenciou. Roku 1618 totiž čiastočne zrušili daňové výhody miest a súčasne sa ich daňové zaťaženie oproti predchádzajúcemu obdobiu výrazne zvyšovalo a bolo vyrubované nie na jeden, ale na dva roky. Na pravidelné zdanenie miest sa zaviedlo – podobne ako roku 1590 – každoročné vyberanie *lucrum camerae*, a súčasne začali prísne vyberať daňové nedoplatky. V prípade nezaplatenia dane bolo mesto povinné zaplatiť trojnásobok pôvodnej sumy. Na tejto situácii nič nezmenilo ani spoločné vystúpenie a protest slobodných kráľovských miest ako štvrtého stavu, pretože v nasledujúcom roku bola taxa opäť vyrubená na dva roky. Dane vyrubené roku 1655 boli opäť veľmi vysoké. Boli „*vyrubené mestám nielen teraz*

15 BARÁTH, Tibor. *A magyar állam adóügye, 1605-1648*. Budapest 1929, s. 13-16.

16 Archív mesta Košice, Košice (ďalej AMK) H I. 5480/6. Trnava, 6. 9. 1612.

a jednorazovo, ale aj v nasledujúcich rokoch“, čo jednoznačne znamenalo, že taxa sa zmenila z mimoriadnej dane na pravidelnú daň, s povinnosťou platiť ju na dva roky.¹⁷

Pokus o daňovú reformu mal okrem rakúskych dedičných krajín silný vplyv aj na daňový systém slobodných kráľovských miest, čo znamenalo, že ich daňové zaťaženie vzrástlo a zmenil sa aj spôsob zdaňovania. V poslednej tretine storočia pre potlačanie vplyvu stavov a vypuknuté povstania zasadal uhorský snem len dvakrát (v rokoch 1681 a 1687). Pre nekonanie sa snemu sa nevyrubili ani nové dane a namiesto nich sa zaviedol nový daňový systém, ktorého základnou úlohou bolo zabezpečenie vojska a jeho výška sa zhodovala s množstvom potrebného proviantu (porcií) pre cisársko-kráľovské vojská operujúce na území Uhorska. Spravovanie nových daní vykonávali okrem armády hlavný vojenský komisariát a jemu podriadení komisári prostredníctvom miestnych komôr, pričom sa cielene obchádzali stavy. Počet porcií sa určoval na základe údajov Dvorskej vojenskej rady a hlavného komisariátu. Keďže však armáda operujúca v krajine vyberala toľko porcií, koľko potrebovala a stavovské alebo centrálné finančné orgány nevedeli pre ne určiť vypočítateľný rámec, daňové zaťaženie miest sa oproti predchádzajúcemu obdobiu značne zvýšilo. Snem roku 1687 pre pokračujúcu vojnu s Osmanmi chcel vyriešiť verejnoprávny stav krajiny, tak sa rozdelenie daní riešilo postupne na konkurzoch, ktoré prebiehali pod predsedníctvom palatína.¹⁸ Pre slabý politický význam miest výšku ich daní stanovovala šľachta.¹⁹ Až roku 1695 sa im podarilo dosiahnuť, aby sa čiastka stanovená pre mestá stanovovala samostatne. Výsledkom vyjednávania bolo, že z celku 8-tisíc zdanených port platili šesťnástinu, teda 6,25 %, čo znamenalo oproti predchádzajúcemu obdobiu zníženie daňového zaťaženia.²⁰

Na rozdiel od ostatných krajín, ktoré patrili pod habsburskú korunu, v Uhorskom kráľovstve až do roku 1671 nebola zavedená spotrebná daň z alkoholu a mäsa, aj keď sa touto myšlienkou na základe skúseností z rakúskych dŕžav zaoberali od 16. storočia.²¹ Podľa daňového nariadenia Leopolda I. sa od miest požadovala v prvom rade tzv. *accisa*,

17 BARÁTH, ref. 15, s. 45-47; NÉMETH, ref. 7, 1. zv., s. 245-257.

18 IVÁNYI, Emma. *Esterházy Pál nádor közigazgatási tevékenysége (1681-1713)*. Budapest 1991. (AMagyar Országos Levéltár kiadványai III. Hatóság- és hivataltörténet 10.), s. 137-140, 143-150.

19 NÉMETH, ref. 7, 1. zv., s. 263-280.

20 IVÁNYI, ref. 18, s. 174-179; NÉMETH, ref. 7, 1. zv., s. 270-276.

21 RAUSCHER, ref. 3, s. 56; STÜRMER, Michael. Hungriger Fiskus – schwacher Staat. Das europäische Ancien Regime. In *Mit dem Zehnten fing es an, Eine Kulturgeschichte der Steuer*. Ed. Uwe Schultz. München 1986, s. 174-188, 283-284, tu 174; STOLLEIS, Michael. *Pecunia nervus rerum*. Frankfurt, 1983, s. 65; KÖRNER, Martin. Steuern und Abgaben in Theorie und Praxis im Mittelalter und in der frühen Neuzeit. In SCHREMMER, Eckhart (ed.). *Steuern, Abgaben und Dienste vom Mittelalter bis zur Gegenwart*. Stuttgart 1994, s. 53-76. (VSWG Beiheft 114.); REINHARD, Wolfgang. Kriegsstaat – Steuerstaat – Machtstaat, Absolutismus – ein Mythos? In ASCH, Ronald G. - DUCHHARDT, Heinz (eds.). *Strukturwandel monarchischer Herrschaft in West- und Mitteleuropa (1500-1700)*. Köln; Wien 1996. (Münstersche historische Forschungen 9.) s. 277-310; PÜHRINGER, Andrea. *Contributionale, Oeconomicum und Politicum Die Finanzen der landesfürstlichen Städte Nieder- und Oberösterreichs in der Frühneuzeit*. München 2002. (Sozial- und wirtschaftshistorische Studien 27.); 't HART, Marjolein C. „The Devil or the Dutch”: Holland's Impact on the Financial Revolution in England, 1643–1696. In *Parliaments, Estates and Representation*, 1991, roč. 11, s. 39-52, tu s. 43.; 't HART, Marjolein C. *The Making of a Bourgeois State: War, politics and finance during the Dutch revolt*. Manchester 1993, s. 86, 138, 164, 177; WINNIGE, Norbert. *Krise und Aufschwung einer frühneuzeitlichen Stadt. Göttingen 1648-1756*. Hannover 1996. Úvod do pomerov v Uhorsku NÉMETH, ref. 7, 1. zv., s. 264-265.

a to za predané mäso, víno a iné liehové nápoje, ako aj za obilie. Zavedenie accisy od polovice roka 1671 však nezverili do rúk mestskej vrchnosti, ale komorským úradníkom. V niektorých mestách dali komory výber daní do prenájmu, čo znamenalo, že mestá sa vyplácali z accisy v jednej určitej ročnej sume.²²

Okrem peňažných daní boli slobodné kráľovské mestá zaťažené relatívne vysokými vojenskými povinnosťami. Mestá ako celok museli splniť isté prepravné povinnosti (*vectura*), od 17. storočia sa požadovali stále vyššie povinné dodávky potravín, a v mestách so stálou posádkou (Košice, Bratislava, Varaždín) aj opevňovacie práce. Od konca storočia pribudli ešte niekoľkotisícové vojenské kontribúcie. V rámci vznikajúceho obranného systému v priebehu 16. storočia sa mestám ušla dôležitá úloha v zásobovaní zbraňami a potravinami. Ústredné komorské orgány boli v týchto rokoch vo veľkej miere odkázané na pôžičky miest a ich dodávky, ktoré ony vo väčšine prípadov aj plnili. Zvlášť treba vyzdvihnúť okrem finančných pôžičiek aj dôležitosť dodávok vojenskej výzbroje, ako aj odevov a potravín pre poľnú armádu, ktoré dodávali mestá s rozvinutejším hospodárskym zázemím. Dlhý voči mestám a vyplácanie dodávok však komora uhrádzala len veľmi oneskorene, takže pôžičky mali skôr negatívny ako pozitívny dosah. Okrem neustále sa zvyšujúcich daní boli mestá povinné každoročne postaviť konkrétne stanovené množstvo vojakov. Tí obvykle slúžili v neďalekých protitureckých pevnostiach a ich počet dosahoval spočiatku pre päť hornouhorských miest 300 až 500, od poslednej tretiny 16. storočia 200 osôb. Výdavky na týchto vojakov sa približne zhodovali s výškou daní miest, ale na rozdiel od nich museli byť každoročne vyplatené.²³

Daňové zaťaženie miest.

Výška vojenskej dane (taxy) pre všetky slobodné kráľovské mestá dosahovala v 16. storočí v prípade jej vyrubenia priemernú výšku zhruba 25-tisíc zlatých. V prípade mimoriadneho nedostatku peňazí sa mohla dostať až na 65-tisíc zlatých.²⁴ Daň, ktorá sa ustálila v polovici 16. storočia, ako aj ďalšie vojenské požiadavky, mestá ešte nezaťažili v takej miere, aby sme mohli hovoriť o neprekonateľných ťažkostiach. Vo všeobecnosti dokázali tieto dane zaplatiť, dokonca v neustálej vojnovnej situácii poskytovali komorám aj vysoké úvery, čiastočne v hotovosti a čiastočne v dodávkach potravín i vojenského tovaru. Na schopnosť bez problémov platiť dane poukazuje aj fakt, že dane vyzbierané v slobodných kráľovských mestách sa blížili k sume daní stolíc, hoci pre ne boli vyrubené oveľa vyššie dane.²⁵ Ešte ani v rokoch pätnásťročnej vojny nebadáme u väčšiny miest výrazné zaostávanie v platení. Jedine pri mestách Nagykovács a Koprivnica môžeme objaviť príznaky, ktoré sa neskôr stanú charakteristickými pre všetky mestá – tieto dve malé mestá nedokázali v čase vojny zaplatiť žiadnu daň. Celkový deficit miest patriacich

22 BENCZÉDI, László. *Rendiség, abszolútizmus és centralizáció a XVII. század végi Magyarországon (1664–1685)*. Budapest 1980. (Értekezések a történeti tudományok köréből 91).

23 NÉMETH, István [H.]. Végvárok, városok, hadseregszállítók. (A felső-magyarországi városzövetség és a védelmi rendszer, 1526-1593). In *Történelmi Szemle*, 2000, roč. 42, s. 203-243; NÉMETH, ref. 7, 1. zv., s. 334-420.

24 HKA HFU RN 52, december 1587, fol. 155-243, RN 53, január 1588. fol. 190-192.

25 NÉMETH, ref. 7, 1. zv., s. 225-243; KENYERES 2003, s. 97-121.

pod správu Uhorskej komory (spolu 16 359 uhorských zlatých) však ani spolu s týmito dvoma prípadmi nepresiahol viac ako 8 percent všetkých vyrubených daní.²⁶

V čase vojny nebolo zriedkavé ani to, že komory sa zadlžili pri mestách (bez týchto pôžičiek by sa totiž stali neschopnými platenia) a tieto dlhy sa splácali po niekoľko rokov z daní miest a prenájmu niektorých komorských príjmov. Na hospodársku silu sotva štvrtisícového Prešova poukazuje napríklad aj to, že komora dlžila mestu na konci vojny už 111 683 rýnskych zlatých.²⁷ Možnosti zaťaženia slobodných kráľovských miest Uhorského kráľovstva jasne dokazuje, že počas pätnásťročnej vojny im bola vyrubená daň v celkovej výške 350 309 rýnskych zlatých.²⁸ Stále vojenské výdavky znamenali v prípade každého mesta ďalšie zaťaženie vo výške niekoľkých tisíc zlatých. Pre reálne zhodnotenie možnosti a platobnej schopnosti slobodných kráľovských miest je potrebné zohľadniť, že tieto obrovské výdavky začali spôsobovať finančné problémy až v čase ukončenia pätnásťročnej vojny na prelome storočí.²⁹

Ako sme videli, začiatkom 17. storočia sa daňové zaťaženie jednak zvyšovalo, jednak boli dane vyrubované častejšie. Výška dane sa stanovila na úrovni najvyššej sumy vyrubenej počas vojny a ešte sa neustále zvyšovala, čo v jednotlivých prípadoch mohli dosiahnuť až sumu 33-tisíc zlatých. Mestá dokázali zvýšené sumy v roku 1608/09 ešte splatiť, ale od druhého desaťročia sa dlhy začali postupne kumulovať. Roku 1610 vedeli mestá zaplatiť len takú zanedbateľnú čiastku z predpísanej dane, že sa mohlo zdať, že odmietli platiť vôbec. Dlhy sa neustále zvyšovali a na tejto skutočnosti nič nezmenili ani neustále komorou nariadené kontroly. Mestá namiesto niekoľkotisícových daní dokázali splácať len niekoľko stoviek. Roku 1668 napríklad Košice nedokázali vyrovnáť podlžnosti vo výške viac než 20-tisíc, kým Prešov a Levoča vo výške 10-tisíc, Bardejov 5 300, Sabinov 2 441 zlatých. Treba však podotknúť, že len niekoľko rokov predtým im bola časť ich predchádzajúcich dlhov odpustená.³⁰ Navršené dlhy v druhej polovici 17. storočia už hrozili mestám bankrotom.

V znižovaní dlžôb dokázali mestá dosiahnuť určité úspechy len ak dlhy už niekoľkonásobne prevýšili pôvodne stanovenú sumu, ktorá neustále rástla: roku 1655 bolo pre 29 miest vyrubených spolu 139 300 zlatých, roku 1663 pre 30 miest 182-tisíc zlatých taxy.³¹ Dôsledky tridsaťročnej vojny ďalej negatívne vplývali na platobnú schopnosť miest, pričom vďaka útokom sedmohradských kniežat sa ich vojenské výdavky mohli viditeľne zvýšiť. Uhorskí obchodníci už nedokázali na svojich tradičných miestach odbytu, na trhoch nemeckých miest a Malopoľska (Krakow) predávať poľnohospodárske produkty so

26 MOL E 554 Fol. Lat. 992. fol. 64-86.

27 NÉMETH, ref. 7, 1. zv., s. 233-244, 246, 371-389.

28 MOL E 554 Fol. Lat. 992. fol. 64-86.

29 NÉMETH, ref. 7, 1. zv., s. 334-370.

30 MOL E 554 (Városi és kamarai iratok) Fol. Lat. 955. fol. 56-58. Košice, 22.8.1668; E 210 (Misc.) Civitatensia 36. t. № 1-2. Bratislava, 28. 6. 1672.

31 NAGY, ref. 10, s. 45; NÉMETH, ref. 7, 1. zv., s. 257-262, 492-495.

ziskom.³² Tým sa znížila aj schopnosť mešťanov platiť dane, a mestské pokladnice, ktoré v dvadsiatych rokoch 17. storočia ešte mali relatívne dobrú platobnú bilanciu, sa začali vyprázdňovať. V polovici storočia boli však stále častejšie nútené dávať do zálohu svoje majetky a pozemky zo svojho vlastníctva. Toto však v dlhodobejšej perspektíve opäť len zvyšovalo ich problémy, veď z týchto pozemkov dlhšiu dobu nemohli očakávať žiaden výnos či úžitok. V poslednej tretine storočia vojenskej dane, uvalené na mestá, zasadili konečný úder. Predstavenstvo miest sa snažilo nájsť všetky možnosti príjmov a využiť ich: pokúsili sa speňažiť časť svojich vinohradov, ako aj predať majetky, ktoré im pripadli, vymôcť všetky dlžoby voči mestu, súčasne predĺžiť splatnosť vlastných dlhov, zvyšovali počet krčiem v mestách, alebo dokonca vyrúbali stromy, vhodné na stavebné drevo, aby ho potom mohli predať.

Už aj tak ťažké postavenie miest sťažili daňové reformy z poslednej tretiny storočia, keďže zavedením nových daní sa predošlé nedoplatky na taxách miest neumorili, naopak, komora neustále požadovala od nich ich dodatočné zaplatenie. Prítom mestá museli zaplatiť oveľa vyššie a vo svojej podstate nevypočítateľné novo vyrubené dane. Po porážke Vešelényho (Wesselényiho) sprisahania, ktoré vypuklo ako prejav nesúhlasu s politikou Leopolda I., začali aj finančné inštitúcie oveľa dôslednejšie vystupovať voči mestám, ktorým sa nakopili daňové nedoplatky. Komory, spoliehajúce sa na vojsko usídlené v mestách, vyberali nedoplatky na mestských daniach tým, že siahli na mestské majetky, čím však ešte viac znížili platobnú schopnosť miest. Okrem nedoplatkov mestá ešte viac chudobneli v dôsledku dvojitého zdanenia (accisy a porcií), takže napokon bola komora prinútená aspoň časť dlhov odpustiť. Na troch snemoch tohto obdobia (v rokoch 1681, 1687/88, 1708) vyrubili mestám okrem porcií a iných vojenských povinností (vectura, kvartírovanie a pod.) aj taxu, a to vo výške 134 173 zlatých, ktoré však do pokladnice prichádzali len veľmi pomaly. Nebolo ojedinelé, že menšie mestá s počtom obyvateľov okolo 2000 – 3000 sa ku koncu storočia borili s dlhom vyše 50-tisíc zlatých. Poslednú tretinu 17. a prvé desaťročie 18. storočia charakterizujú v dejinách Uhorského kráľovstva ofenzívne vojny proti Osmanom a tiež séria povstaní (tokajské, Tököliho (Thökölyho), Rákociho (Rákócziho)). V tom období boli mestá vystavené súčasne tlaku povstalcov, ako aj cisárskych vojsk, pričom neraz museli platiť vysoké, niekoľko desiatok tisíc zlatých dosahujúce sumy výkupného. Mestá s malým počtom obyvateľov, ako napríklad dvojtisícový Bardejov, museli zaplatiť približne 10-tisíc zlatých len na zásobenie vojska.³³

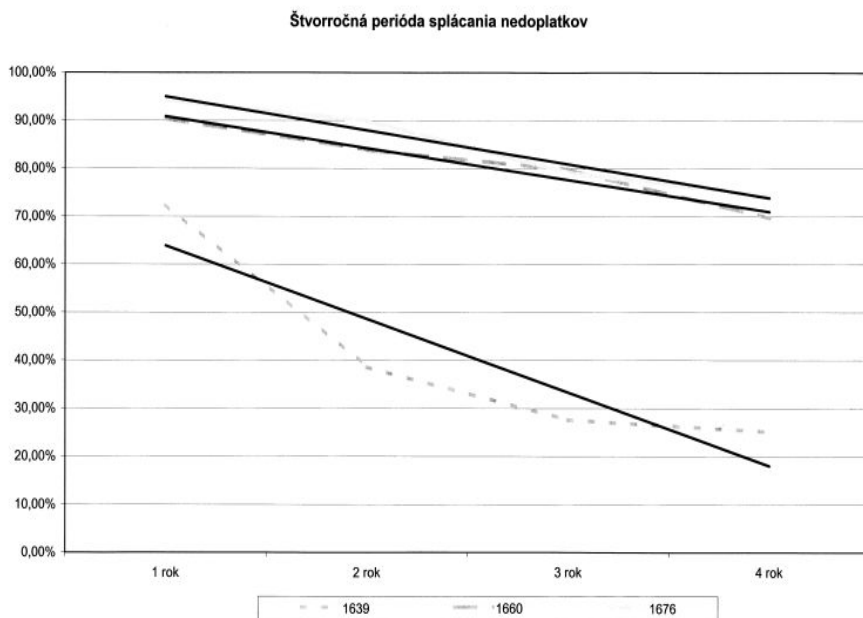
Schopnosť splácať zameškané dane veľmi výstižne demonštrujú tzv. knihy daňových dlžôb mesta Trnavy, ktoré sa viedli od roku 1605.³⁴ Mesto bolo v 16. a 17. storočí jed-

32 ZIMÁNYI, Vera: *Magyarország az európai gazdaságban, 1600-1650*. Budapest 1976. (Értekezések a történettudományok köréből új sorozat 80.); GECSÉNYI, Lajos. Bécsi kereskedők memoranduma a kelet-nyugati kereskedelemről (1615). In KALMÁR, János (ed.). *Miscellanea fontium historiae Europae. Emlékkönyv H. Balázs Éva történészprofesszor 80. születésnapjára*. Budapest 1997, s. 79-88; GECSÉNYI, Lajos. Polytonosság és megújulás Magyarország és a felnémet városok gazdasági kapcsolataiban a középkortól a kora újkorig. In FODOR, Pál - PÁLFFY, Géza - TÓTH, István György (eds.). *Tanulmányok Szakály Ferenc emlékére*. Budapest 2002, s. 175-197.

33 NÉMETH, ref. 7, 1. zv., s. 262, 265-259, 277-278.

34 Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Bratislave, pobočka Trnava, Magistrát mesta Trnava (ďalej ŠA Ba, AMTr), Dane a poplatky IIIb/71, IIIId/598-600.

ným z najdôležitejších centier obchodu so živým dobytkom, kupci z kráľovského územia tu nakupovali dobytok, ktorý sa sem hnal z územia pod osmanskou nadvládou.³⁵ Podľa zväzku z roku 1639 mesto vykazovalo v danom roku už 9 728, 58 zlatých dlhu na nezaplatených daniach. Mešťania v priebehu prvých štyroch rokov znížili resty z pôvodných 70 % na 25 %, potom sa výška nedoplatkov ustálila na úrovni okolo 20 %. Ani tento pomer síce neukazuje veľmi dobrý stav, ale v porovnaní s nedoplatkami z rokov 1660 a 1676 sa ukazuje, že nie tieto roky boli tým povestným najhlbším dnom v morálke platenia mestských daní. Podľa oboch spomenutých výkazov totiž v prvom roku sa podarilo zaplatiť sotva desatinu nedoplatkov, a ani v nasledujúcich ôsmich rokoch sa nepodarilo tento pomer zlepšiť a splatiť aspoň polovicu existujúcich dlhov. Rozdiel je zvlášť výrazne badateľný, ak sledujeme prvé štyri roky splácania dlhu. Ako vyplýva aj z porovnania tempa umorovania dlhov na grafoch, roku 1639 bol jeho priebeh oveľa príkrejší než v rokoch 1660 a 1676.

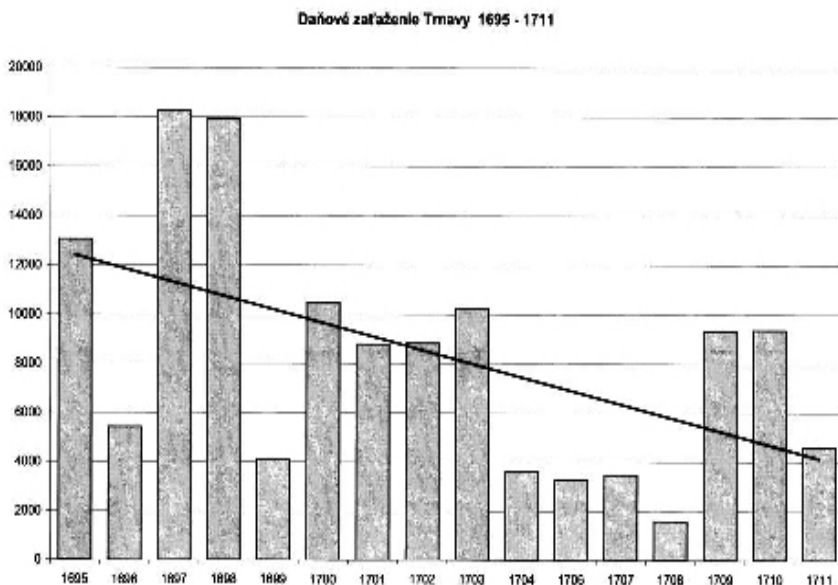

Problémy, ktoré priniesol prelom 17. a 18. storočia, sa takisto výrazne odrazili v daňových výkazoch Trnavy.³⁶ Hoci obdobie počnúc rokom 1695 charakterizovalo mimo-

35 KAZIMÍR, Štefan. Obchod Trnavy v 16. storočí. In ŠIMONČIČ, Jozef (ed.). *Trnava okres a mesto*. Bratislava; Trnava 1980, s. 217-266; GECSÉNYI, ref. 1; SZAKÁLY, ref. 1.

36 ŠA Ba AMTr, Dane a poplatky IIIb/ s. 98-99, 101-107, 109-111, 113-114, 116-118, 120.

riadne vysoké daňové zaťaženie, do roku 1711 však klesla výška na obvyklú mieru (okolo 4-tisíc zlatých), napriek tomu sa nedoplatky vyšplhali na mimoriadne vysokú sumu.

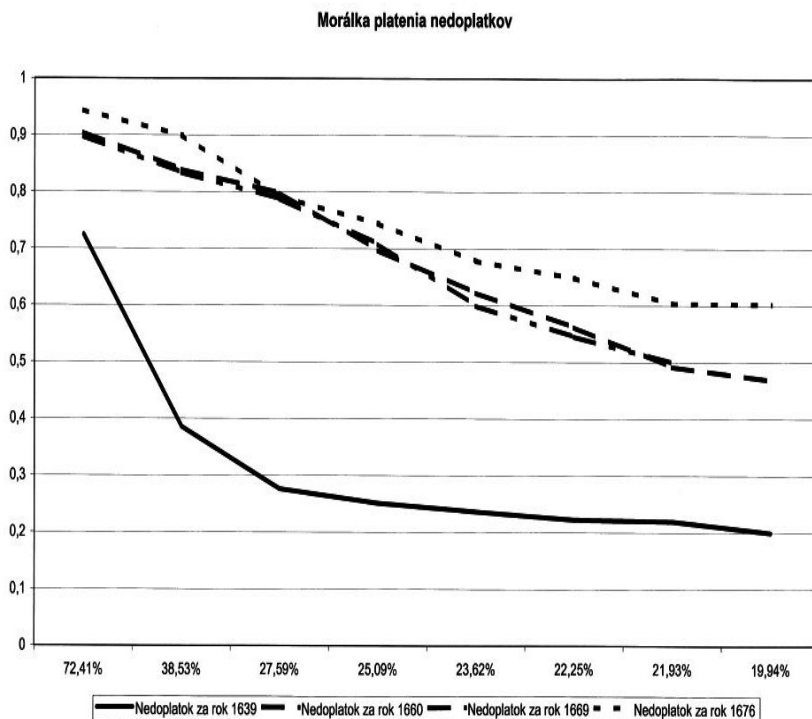

Boli roky, keď presiahli až 90 %, v priemere sa držali na úrovni 40 %. Na základe výpočtov sa ukazuje, že mestu v priebehu necelých dvoch desaťročí narástol dlh z 25 na takmer 60 %, čo jednoznačne potvrdzuje pravdivosť údajov, ktoré sú známe z naratívnych prameňov o mestách v danom období (pozri grafy).

Jednou z charakteristických čŕt mestskej politiky absolutistických štátov v celoeurópskom kontexte je, že ústredné orgány a panovníci sa snažili o to, aby sa mestá mohli rozvíjať. Táto črta sa ani v maďarskej, ani v slovenskej historiografii veľmi neprezentuje a skôr sa posúva do úzadia, ale isté znaky tejto politiky môžeme nájsť v preskúmaných prameňoch. Sú to predovšetkým nariadenia, ktoré vydali komorskí komisári po obnove predstavenstva miest. Tieto nariadenia totiž mali slúžiť na to, aby dali impulz na zlepšenie hospodárskej politiky miest.

Komisári, pôsobiaci v mestách na území Horného Uhorska, napríklad aj Trnavy, predpisali isté regulačné opatrenia v hospodárení miest, vyžadovali vypracúvanie účtovných dokladov, ale aj dôkladné stráženie a evidenciu príjmov mesta. V prípade Bardejova napríklad presne stanovili, v akej truhlici má mesto uschovávať svoje peniaze a kto môže mať kľúče k truhlici. V prípade Trnavy svedčia zachované dokumenty o ešte prísnejších opatreniach. Komisári regulovali hospodárenie mesta, výšku árendy za prenajaté pozemky, obmedzili sprenevery mestských úradníkov a aj právomoci mesta

a cechov pri limitáciách cien. Za mimoriadne dôležité pokladali, aby mesto so zvláštnou pozornosťou sledovalo narábanie so svojimi príjmami a požadovali od rady neobvykle podrobné vykazovanie účtov.

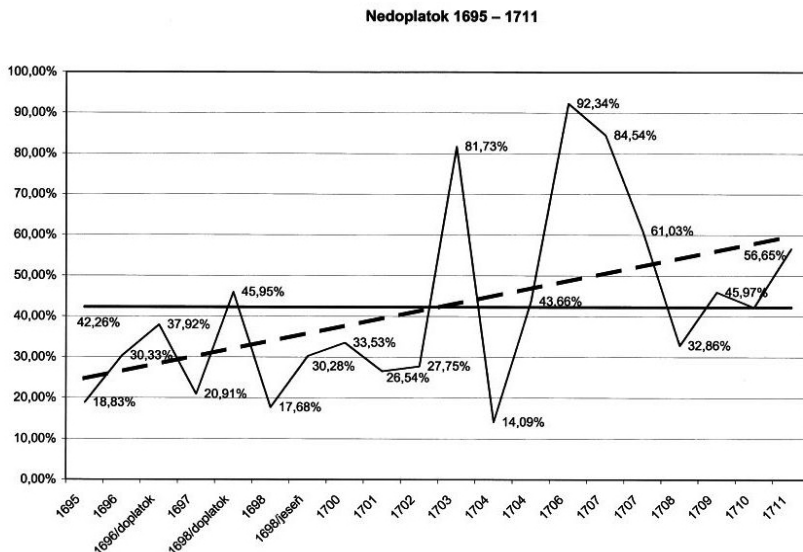
Roku 1694 – na základe už spomenutých panovníckych mandátov – bolo nariadené, aby notár predložil účtovné knihy aj z predchádzajúcich rokov, a v nasledujúcich rokoch aby tak konal vždy niekoľko dní pred Turícami, aby správca komorských právnych záležitostí mohol skontrolovať záležitosti týkajúce sa sirotskej agendy a testamentov.³⁷ Toto posledné nariadenie naznačilo budúci trend, ktorým sa zaviedlo, že mestá každý rok posielali svoje zápisnice a účtovné knihy na kontrolu Miestodržiteľskej rade.

V dôsledku nepretržitých vojen sa situácia miest neustále zhoršovala, počet obyvateľov klesal a počet nových uchádzačov o meštianstvo sa stal zanedbateľným.³⁸ Obraz, vykreslený komorskými úradníkmi po Rákociho (Rákócziho) povstaní, je katastrofálny:

37 Ref. 36, s. 240-241, 246-247; ŠA Ba, pobočka Trnava, Magistrát mesta Trnava, Štatúty mesta a úpravy kráľovských komisárov (*Statuta commissarialia*). Nariadenia z roku 1694, tiež v Magistrátne protokoly II/10. fol. 44-47.

38 NÉMETH, ref. 7, 1. zv., s. 276-277.

mestá charakterizovali vypálené ulice, nízky počet zadlženého obyvateľstva, zničené mestské majetky, sotva prežívajúci obchod.³⁹

Daňová politika zavedená voči mestám v priebehu 17. storočia jednoznačne preukázala, že momentálne fiškálne záujmy finančnej správy boli oveľa viac určujúce než nejaká (v západnej Európe nie neznáma) rozvojová politika. Viedenský dvor v 16. – 17. storočí v Uhorskom kráľovstve totiž nedisponoval nástrojmi ani možnosťami takej hospodárskej politiky, aké mohla využívať kameralistická politika západoeurópskeho typu.

Preložila: T. Lengyelová

DIE FINANZIELLEN AUSWIRKUNGEN DER OSMANISCHEN EXPANSION
AUF DIE STÄDTEENTWICKLUNG IN UNGARN. DIE STEUERLASTEN
DER UNGARISCHEN KÖNIGLICHEN FREISTÄDTE IM 16. – 17. JAHRHUNDERT

ISTVÁN H. NÉMETH

Nach der Schlacht bei Mohács wurde das Königreich Ungarn zum ständigen Kriegsschauplatz. Die Einkünfte des Landes deckten nur ein Fünftel der für den Krieg nötigen Ausgaben, und dies

39 MOL E 23 (Litt. ad Cam. Scep.) 1. 7. 1712; 8. 7. 1712. O hospodárskych dôsledkoch Rákócziho povstania pozri: VÁRKONYI, Ágnes R. II. Rákóczi Ferenc államáról. In CZIGÁNY, István (ed.). *Az államiság megőrzése. Tanulmányok a Rákóczi-szabadságharcról*. Budapest 2002, s. 229-282; BÁNKÚTI, Imre. *A kuruc függetlenségi háború gazdasági problémái, 1703-1711*. Budapest 1991; BÁNKÚTI, Imre. *A kuruc függetlenségi háború gazdasági-pénzügyi alapjai*. In CZIGÁNY, István (ed.). *Az államiság megőrzése. Tanulmányok a Rákóczi-szabadságharcról*. Budapest 2002.

beeinflusste die Politik der Habsburger den Städten gegenüber. Die älteste regelmäßige Steuerart, der Zins (census), war allerdings so gering gewesen - nur kaum einige hundert ungarische Gulden pro Stadt, daß man bis zum letzten Drittel des 16. Jh. beinahe vergaß, diese Steuer einzutreiben. Die Taxe, Kriegssteuer der Städte, mußte vom Reichstag bewilligt werden. Zu dieser Taxe rechnete man das *lucrum camerae* mit. Am Ende des 16. Jh. versuchte die Kammer dieses außerordentliche *lucrum camerae* in eine neue, regelmäßige Steuerart umzuwandeln. Während des langen Türkenkrieges war die Finanznot so groß geworden, daß die Steuer- und Kriegslasten der Städte ständig zunahmen, und da Reichstage fast jährlich abgehalten wurden, waren auch die Steuern regelmäßig zu bezahlen. Den Städten wurde auch kaum Steuerfreiheit gewährt. Seit dem Wiener Frieden (1606) ist eine neue Entwicklung erkennbar: die Steuerquote wird stetig erhöht, und die Steuersummen wurden von der Kammer nicht mehr nur für ein Jahr sondern ab 1612 für zwei oder drei Jahre festgelegt. Noch dazu wurde die *lucrum camerae*-Steuer wieder jährlich aufgelegt, und die Kammer traf strenge Maßnahmen, um die Rückstände einzutreiben. Wegen dieser Bestrebung der Regierung, die königlichen Freistädte regelmäßig zu besteuern, koordinierten die Städte ihre Steuerpolitik — dies war bis dahin beispiellos. Nach 1670 wurden beinahe 20 Jahre lang keine Reichstage abgehalten. Um dieses Defizit an den Steuern zu decken, wurde ein neues Steuersystem eingeführt. Seine Höhe hing direkt mit der Anzahl der Verpflegungseinheiten der in Ungarn einquartierten Truppen zusammen (Portion). Diese neue Steuerart wurde von dem Militär, dem Kriegskommissariat und seinen Kriegskommissaren verwaltet — mit Hilfe der lokalen Kammern, jedoch ohne Einschaltung der Stände. Den österreichischen Erbländern sowie Böhmen und Mähren gleich wurde im Königreich Ungarn ab 1671 sogar die *Accisa* für Alkohol und Fleisch eingeführt. Neben den Steuerzahlungen bedrückten die hohen Kriegslasten seit Ausbruch der Kriege die Städte (Lieferungen, *vectura*; Darleihen). Die Städte waren auch verpflichtet, von Jahr zu Jahr eine gewisse Anzahl an Soldaten bereitzustellen und ihnen sogar Sold zu zahlen.

Trotz der regelmäßig gewordenen Steuer- und Kriegslasten kann man jedoch nicht behaupten, daß die Städte in finanzielle Schwierigkeiten gekommen wären. Die Steuern konnten sie im allgemeinen durchaus entrichten, noch dazu gaben sie den Kammern große Darleihen, teils in Bargeld, teils in Form von Lebensmitteln oder Kriegsgerätschaften. Seit Anfang des 17. Jh. häuften die Steuerrückstände von mehreren tausend Gulden an. Wegen des Dreißigjährigen Krieges konnten die ungarischen Handelsleute ihre Landwirtschaftsprodukte an den deutschen und kleinpolnischen Märkten nur schwer verkaufen. Dadurch sank die Steuerzahlungsfähigkeit des Bürgertums. Die Städte verpfänden ihre Besitzungen, von denen sie so jahrelang keine Einkünfte erzielen konnten. Die Kriegslasten erschöpften die Freistädte für das Ende des 17. Jh. völlig. Die Steuerzahlungsunfähigkeit und die Verarmung der ungarischen Städte lassen sich anhand der Analyse der Steuerschuldregister von Tyrnau (Trnava) sehr gut darstellen.